TURK ELI

International Scientific Journal

Volume 1 | Special Issue Part 1 | 2026

Manas, Kyrgyz Republic

www.turkeli.science

TURK ELI
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

The journal is officially registered as a mass media outlet by the Justice Department of Manas Region under the Ministry of Justice of the Kyrgyz Republic in accordance with Registration Certificate No. 10339 dated March 11, 2024. The journal is registered under the title “TURK ELI” International Scientific Journal and is authorized for publication in Kyrgyz, Turkish, Uzbek, Kazakh and English languages.

Honorary President
Sarvar Ispahi

Editor-in-Chief
Jenishbek Duysheev

Deputy Editor in-Chief
Rahmonali Hasanov

Editorial Board:

Ablat Khodjaev (Prof. Dr.)
Shakimashrip Ibraev (Prof. Dr.)
Shohistahon Uljaeva (Prof. Dr.)
Kubanychbek Kalchakeev (Prof. Dr.)
Abdimajid Madraimov (Prof. Dr.)
Shukhrat Sattorov (Prof. Dr.)
Ibrahim Kush (Dr.)
Faig Elekberli (Dr.)
Erdenebayar Nasanbat (Dr.)
Gulnara Anarbaeva (Dr.)
Nurgul Aldabek (Dr.)
Nurjamal Myrzabaeva (Dr.)
Takhirjan Kazakov (Dr.)
Elmira Hazratkulova (Dr.)
Azamat Kaliev (Dr.)
Abdulvakhidkhon Nuriddinov (Dr.)

About this Special Issue

This Special Issue presents selected papers from the International Scientific Conference
Ijtimoiy fanlar va jamiyat taraqqiyoti:
barqaror rivojlanishning strategik yo‘nalishlari

Technical Editor
Laziz Baxtiyorov

Publisher: turkeli.science
E-mail: editor@turkeli.science

TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
TITU
TOSHKENT – 2022
TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
IJTIMOIY FANLAR FAKULTETI
IJTIMOIY FANLAR VA JAMIYAT TARAQQIYOTI:
BARQAROR RIVOJLANISHNING
STRATEGIK YO‘NALISHLARI
GLOBAL MIQYOS
STRATEGIYA VA TARAQQIYOT
ILM-FAN VA INNOVATSIYA
JAMIYAT VA INSON KAPITALI
XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
ILM-FAN ORQALI BARQAROR KELAJAK SARI
2026-yil 15-may

Contents

A. A. Djumanqulov *A. A. Beknazarov*	Psychological and Methodological Principles of Effective Lesson Time Management by Teachers	6
B. A. Khasanova *R. Abdullaev*	Digital Transformation in Central Asia: An Assessment Based on the Case of the Kyrgyz Republic	8
Yu. Akhmedov	The Strategic Importance of Crisis Communication in Ensuring National Stability in Polyethnic Societies	13
O. F. Egamberdiev	The Role, Determinants, and Effectiveness of Marketing Strategies in the Sustainable Development of the Transport System: Evidence from the Khorezm Region	17
R. Sh. Ibrahimova	Development History of Parasitology in Azerbaijan	20
B. O. Turaev	Ali Qushchi: The Scholar Who Introduced the Achievements of Ulugh Beg's Academy to the World	22
H. Hamidov	The History of Artists during the Reign of Amir Temur and the Timurid Period	26
S. Dj. Saidova	National Costume as a Historical and Spiritual Phenomenon	30
K. M. Yuldoshev	Innovation in Education	33
A. S. Kaliev *N. B. Bazarbaev*	Political Development and the Transformation of Civil Identity in Uzbekistan: The 690th Anniversary of Amir Temur and the Politics of	36
K. M. Yuldoshev *Z. Murodova*	Rabat-i Malik Caravanserai: A Key Waystation on the Great Silk Road	39
D. S. Saparboeva	Features of the Development of Logical Thinking in Primary School Mathematics Lessons	42
Sh. O. Sayfullaeva	Developing Reading Skills through Authentic Texts in Teaching Russian as a Foreign Language	44
N. Kh. Kholyigitova	The Role of Personal Values–Oriented Career Planning in Higher Education for Societal Development	46
M. N. Inatov	The Application of Sociological and Historical Analysis Methods in Letter Analysis	48
M. G. Nazarova	Socio-Psychological and Educational Strategic Directions for Preparing Future Engineers for Professional Activity in the Context of Societal Development	51
I. H. Jabrayilov	Common Turkish History: Research and Teaching Issues	54
O. V. Kon	Preparing the Next Generation of Social Educators in Higher Education: A Competency Model in the Context of Global Societal Challenges	56
D. A. Egamberdieva	The Semantic Characteristics of Nature Symbols in Uzbek and English Fairy Tales	60
Q. H. Inoyatov	The Scientific Legacy of Our Great Ancestors as a Source of Education and Moral Values	64
A. J. Toshboboev	The Integration of Social Sciences and the Education System for Sustainable Societal Development: An Analysis of Historical and Contemporary Approaches	66
G. B. Ernazarov	The Role of the Service Sector in the National Economy: Significance, Economic Analysis, and Strategies for Improvement	69
Ə. M. Zeynalov	Azerbaijan in French Literature	72
K. M. Gulomova	The Role of Modern Pedagogical Technologies in Enhancing Teachers' Professional Competence	76
S. Ibrohimov	Culture and Historical Heritage as Economic Resources: Innovative Management and Strategies for Sustainable Growth	79
J. O. Kucharov	Enhancing Workforce Potential in Small Business Enterprises in Uzbekistan	82

Psychological and Methodological Principles of Effective Lesson Time Management by Teachers

Djumanqulov Azamat Abdurahimovich (PhD in Pedagogical Sciences, Acting Associate Professor)[1]
azamat.jumanqulov@mail.ru | ORCID: 0009-0009-4749-8874
Beknazarov Ahmadjon Asamiddinovich (PhD in Psychology, Professor)[1]

[1.] Tashkent University of Economics and Technologies
Tashkent, Uzbekistan

Abstract.
This article presents methodological foundations for effective management of a teacher's lesson time, conditions for prioritizing important things in order of importance, planning forms of educational and methodological work at each stage of the lesson, compliance with the requirements of the State Educational Standards (SES), level of cognitive complexity, logical consistency, and considerations regarding the priority of rules and laws.
Keywords: Lesson objective, lesson development, didactic stages, cognitive complexity, educational and methodological forms, importance, State Educational Standards (SES), relevance, cognitive complexity, logical consistency, rules

Pedagogning dars vaqtini samarali boshqarishning psixologik va metodik asoslari

Djumanqulov Azamat Abdurahimovich (pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.)[1]
azamat.jumanqulov@mail.ru | ORCID: 0009-0009-4749-8874
Beknazarov Ahmadjon Asamiddinovich (psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor)[1]

[1.] Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalar universiteti
Tashkent, Uzbekistan

Annotatsiya.
Ushbu maqolada pedagogning dars vaqtini samarali boshqarishning metodik asoslari,muhimlik tartibida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan narsalarni birinchi o‘ringa qo‘yish shartlari,darsning har bir bosqichida o‘quv-uslubiy ishlarning shakllarini rejalashtirish,davlat Ta’lim Standartlari (DTS) talablariga moslik,kognitiv murakkablik darajasi,Mantiqiy izchillik,Qoidalar va qonuniyatlarning ustuvorligiga oid mulohazalar keltirilgan.
Kalit so‘zlar: Darsning maqsadi, dars ishlanmasi, didaktik bosqichlar, kognitiv murakkablik, o‘quv-uslubiy shakllar, muhimlik, Davlat Ta’lim Standartlari (DTS),moslik,kognitiv murakkablik,mantiqiy izchillik,qoidalar

Zamonaviy ta’lim tizimi o‘qituvchidan nafaqat fan bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lishni, balki darsning har bir daqiqasini aniq hisob-kitob qilishni va metodik jihatdan to‘g‘ri rejalashtirishni talab etadi. Ko‘p hollarda dars vaqti yetishmasligi yoki o‘quvchilarning mavzuni to‘liq o‘zlashtira olmasligi o‘qituvchining vazifalarni muhimlik darajasiga ko‘ra taqsimlay olmasligi bilan bog‘liq bo‘ladi. Shuning uchun o‘quv materialining eng muhim nuqtalarini ajratib olish va dars bosqichlariga mos shakllarni tanlash pedagogik mahoratning bosh mezonidir.

Darsni loyihalashtirishda o‘qituvchi o‘quv materialining qaysi qismi hayotiy yoki kelgusi mavzular uchun poydevor ekanligini belgilab olishi lozim. Bu jarayon xuddi me’mor binoning asosiy poydevorini chizayotganiga o‘xshaydi — agarda poydevor noto‘g‘ri qo‘yilsa, butun bino qulab tushishi mumkin. Shuning uchun dars jarayonida hamma ma’lumotga bir xil vaqt ajratib bo‘lmaydi.

O‘qituvchi darsdagi vazifalarni muhimlik tartibida birinchi o‘ringa qo‘yishda quyidagi to‘rtta didaktik shartga tayanishi va ularni kengaytirilgan holda tushunishi shart:

1. Davlat Ta’lim Standartlari (DTS) talablariga moslik. Har bir darsning eng oliy qoidasi - o‘quvchiga ortiqcha yuklama bermasdan, davlat tomonidan belgilangan minimal talablarni bajarishdir. Birinchi o‘ringa dars oxirida o‘quvchi albatta egallashi shart bo‘lgan minimal bilim va ko‘nikmalar (tayanch kompetensiyalar) qo‘yiladi. Ya’ni, o‘quvchi darsdan chiqib ketayotganda, mavzuning ikkinchi darajali qismlarini eslay olmasa ham, mana shu “yadro” bilimlarni hayotda qo‘llay olishi shart. Matematika fani misolida ko‘radigan bo‘lsak, O‘qituvchi “Foizlar” mavzusini o‘tayotgan bo‘lsa, dars oxirida o‘quvchi foiz hisoblash formulasini shunchaki yoddan aytib berishi yetarli emas. DTS talabi bo‘yicha u hayotda do‘konga borganida 20 foizli chegirma mahsulot narxini qanchaga tushirishini mustaqil hisoblay olish ko‘nikmasiga ega bo‘lishi kerak. Bu uning moliyaviy savodxonlik kompetensiyasini shakllantiradi.

2. Kognitiv murakkablik darajasi. Inson miyasi va diqqati dars davomida bir xil faollikda ishlamaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, darsning dastlabki 5-10 daqiqasida miya endi isinadi, oxirgi 10 daqiqada esa charchaydi. Shuning uchun darsning eng og‘ir, chuqur tahlil va intellektual faollik talab qiladigan qismlari darsning o‘rtasiga — o‘quvchilar diqqat-e’tibori eng yuqori cho‘qqiga chiqqan paytga rejalashtirilishi shart. Ona tili va adabiyot fani misolida ko‘rsak darsning boshida o‘qituvchi o‘quvchilar bilan qisqa salomlashib, qiziqarli savol-javob qiladi ya’ni bu bosqichda miyani tayyorlash amalga oshiriladi. Darsning 15-35 daqiqalari oralig‘ida o‘quvchining diqqat cho‘qqisidan foydalanib mavzuning eng og‘ir qismi bo‘lgan “Morfologik tahlil qoidalari” yoki murakkab gap turlari tushuntiriladi. Dars oxirida miya charchagan paytda esa yangi qoida o‘tilmaydi, balki o‘yinlar yoki kichik testlar orqali mavzu shunchaki mustahkamlanadi.

3. Mantiqiy izchillik. Ta’limda sakrab o‘tish mumkin

emas. Har qanday yangi bilim eski poydevor ustiga quriladi. Eng muhim tushunchalar avvalgi o‘tilgan tushunchalar bilan uzviy bog‘liq holda berilishi va murakkabroq mavzularga yo‘l ochishi shart. Agar o‘qituvchi zanjirning birinchi halqasini mustahkamlamasdan ikkinchisiga o‘tsa, o‘quvchining mantiqiy fikrlashi uzilib qoladi. Kimyo fani misolida ko‘rsak, o‘qituvchi o‘quvchilarga murakkab “Kimyoviy reaksiyalar tenglamalarini tuzish”ni o‘rgatishdan oldin, ularga moddalarning valentligi va davriy jadvaldagi elementlar xossalarini mukammal tushuntirgan bo‘lishi shart. Valentlikni tushunmagan o‘quvchi hech qachon reaksiyani to‘g‘ri tenglashtira olmaydi. Ya’ni, avval poydevor (valentlik), keyin bino (reaksiya) quriladi.

4. Qoidalar va qonuniyatlarning ustuvorligi. Zamonaviy darslarda o‘quvchilarga ko‘plab mashqlar yoki misollar ishlatiladi. Biroq faqat amaliyot bilan cheklanish yuzaki bilimga olib keladi. Amaliy mashg‘ulotlar yoki misollardan ko‘ra, o‘sha fanning fundamental qoidalari, teoremalari yoki terminlarining mazmunini tushunishga ko‘proq urg‘u berilishi lozim. Agar o‘quvchi qoidaning tub mohiyatini ya’ni nima uchun shunday ekanligini tushunsa, u har qanday yangi misolni o‘zi mustaqil yecha oladi. Fizika fani misolida o‘qituvchi Nyutonning qonunlariga doir 20 ta masala yechib berishidan ko‘ra, darsda 15 daqiqa vaqt ajratib “Inersiya” qonunining tub mohiyatini o‘quvchi ongiga singdirishi muhimroq. Masalan, u nega avtobus to‘satdan to‘xtaganda odamlar oldinga qarab ketib qolishini fundamental qonuniyat asosida tushunsa, hayotda duch keladigan barcha mexanik harakatlarni o‘zi tahlil qila oladi.

Standart dars o‘zining mantiqiy tugal bosqichlariga ega. Har bir bosqichda qo‘llaniladigan uslubiy shakllar o‘ziga xos maqsadlarga xizmat qiladi:

1. Tashkiliy va motivatsiya bosqichi (1-5 daqiqa). O‘quvchilar diqqatini darsga jalb qilish va qiziqish uyg‘otish. Uslubiy shakllar jamoaviy suhbat, qisqa keyslar yoki krossvordlar bo‘lishi mumkin. Tavsiya etiladigan metodlar “Interaktiv boshqotirma” yoki “Kross-savollar”. Bu bosqichda o‘quvchi dars mazmunini hayot bilan bog‘liqligini ko‘ra olishi kerak.

2. Uy vazifasini va o‘tilgan mavzuni takrorlash bosqichi (5-10 daqiqa). Yangi mavzuni o‘zlashtirish uchun poydevor yaratish. Individual so‘rovnoma, juftliklarda o‘zaro tekshirish, test sinovlari kabi metodlardan foydalanish mumkin. “Sinkveyn” yoki “Pinbord” kabilarni qo’llash o‘quvchilarni o‘zlashtirilgan bilimlarni tez esga tushirishga o‘rgatadi.

3. Yangi mavzuni bayon qilish bosqichi (15-20 daqiqa). Yangi axborot va tushunchalarni o‘quvchilarga yetkazish. Muammoli ma’ruza, videoroliklar tahlili, darslik ustida ishlash kabi uslubiy shakllardan foydalanish mumkin. Tavsiya etiladigan metodlar misol uchun “Feynman usuli” - o‘qituvchi murakkab narsalarni sodda tilda tushuntiradi, yoki “Klaster”. Bu bosqichda o‘qituvchi asosiy vaqtni egallashi emas, balki o‘quvchilarni tahliliy fikrlashga undashi lozim.

4. Yangi mavzuni mustahkamlash bosqichi (10-15 daqiqa). Nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmaga aylantirish. Kichik guruhlarda ishlash, loyihaviy topshiriqlar, laboratoriya mashqlari kabi uslubiy shakllardan foydalanish mumkin. Tavsiya etiladigan metodlar “Aqliy hujum”, “FSMU” yoki “Bumerang” va boshqalar bo‘lishi mumkin. O‘quvchilar ushbu bosqichda hamkorlikda ta’lim orqali mustaqil fikrlashadi.

5. Darsni yakunlash, baholash va qayta aloqa (Refleksiya) (3-5 daqiqa). Dars maqsadlariga qanchalik erishilganini aniqlash va o‘quvchilarni rag‘batlantirish. O‘z-o‘zini baholash varaqalari, qisqa og‘zaki xulosalar kabi uslubiy shakllar tavsiya etiladi. Tavsiya etiladigan metodlar “Insert” yoki “3-2-1” usuli Bugun bilib olgan 3 ta ma’lumot, qiziq bo‘lgan 2 ta holat, menga qiyin bo‘lgan 1 ta savol.

Darsni to‘g‘ri loyihalashtirish o‘qituvchining asosiy qurolidir. Muhim tushunchalarni aniqlab, ularni birinchi o‘ringa qo‘yish hamda darsning har bir didaktik bosqichida maqsadga mos o‘quv-uslubiy shakllarni qo‘llash dars samarasini bir necha barobar oshiradi. Bunday yondashuv o‘quvchilarda nafaqat fanga doir bilimlarni, balki mustaqil tahlil qilish va hayotda qo‘llay olish kabi muhim ko‘nikmalarni ham shakllantiradi.

References

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta’lim to‘g‘risida: [2020-yil 23-sentyabrdagi O‘RQ-637-son]. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida: [2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son]. – Toshkent, 2023.
3. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 160 b.
4. Abduqodirov A. Jadidlar ma’naviy merosida ta’lim-tarbiya masalalari. – Toshkent: Universitet, 2018. – 180 b.
5. Abdurauf Fitrat. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. – Toshkent: Ma’naviyat, 1998. – 112 b.
6. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. I jild. – Toshkent: Fan, 1981. – 464 b.
7. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – 224 b.
8. Abu Rayhon Beruniy. Tanlangan asarlar. I jild. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – Toshkent: Fan, 1968. – 488 b.
9. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. Mukammal asarlar to‘plami. 14-jild. – Toshkent: Fan, 1998. – 260 b.
10. Allen D. Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity. – New York: Viking, 2001. – 267 p.
11. Allen D. Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity. – New York: Penguin Books, 2015. – 352 p.
12. Az-Zarnujiy. Ilm olish yo‘li. – Toshkent: Movarounnahr, 2005. – 96 b.